

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2016. – Т. 33-34. – С. 206-212

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2016. – Volume. 33-34. – pp. 206-212

УДК: 316.256:001

© Зінаїда Зайцева¹

Українські наукові товариства в інтелектуальному просторі кінця XIX – поч. XX ст.

У статті досліджено створення «Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові» та «Українського наукового товариства у Києві». Розкрито напрями їх діяльності, які забезпечили їм входження до світового академічного співтовариства. Особлива увага приділена ролі М. Грушевського в утвердженні науково-академічних основ функціонування українських наукових товариств. Доведено, що в XIX ст. наука стала майже світоглядним монополістом, який формував не лише природничо-космологічний сегмент світогляду людей, а й таке розуміння дійсності, яке наштовхувало на формування соціально-економічних і політичних стратегій її реформування чи навіть революційного перетворення. Встановлено, що ця установка імпонувала українській національній інтелігенції. У висновках наголошується, що заснування наукових інституцій сприймалося інтелектуалами пригнічених націй як засіб національно-культурного визволення, позиціонування своїх націй у колі цивілізованих народів. Переконлива об'єктно-предметна спрямованість наукових видань НТШ та УНТ зумовила їх визнання академічним світом. Імперативне дотримання українськими товариствами академічних параметрів діяльності сформувало їх функціональні еквівалентності з академіями наук, що сприяло інкорпорації цих товариств у світовий науковий простір, налагодженню діалогу з культурою і наукою Європи. Наукова репутація українських товариств підтверджується членством у них низки видатних закордонних учених.

Ключові слова

Інтелектуальний простір, наукові товариства та комунікації, академія, М. Грушевський.

Ukrainian Scientific Society in intellectual space late nineteenth – early twentieth century

This article examines creation of «Scientific Society named after Taras Shevchenko in Lviv» and «Ukrainian Scientific Society in Kiev». Trends of their activity which provide joining with global academic community are discoursed. Particular attention is paid to the role of M.Hrushevskyi in establishment of scientific and academic foundations of Ukrainian scientific societies functioning. It is proved that in the XIX century science has become an almost ideological monopoly that shaped not only the natural cosmological segment of people's world outlook, but also an understanding of reality that shaped the socioeconomic and political strategies for its reform or even revolutionary transformation. It is determined that this attitude impressed the Ukrainian national intelligentsia. The conclusions note that the foundations of scientific institutions were perceived by intellectuals of oppressed nations as a means of national-cultural liberation, the positioning of their nation among civilized nations. Convincing object-object orientation of scientific publications of NTU and CNT caused their recognition by the academic world. Imperative observance of academic performance parameters by Ukrainian societies formed their functional equivalents with academies of sciences, contributed to the incorporation of these societies into the world scientific space, establishing dialogue with the culture and science of Europe. The scientific reputation of Ukrainian societies is confirmed by the membership of a number of outstanding foreign scientists in them.

Keywords

Intellectual area, scientific societies, academy, M. Grushevsky, scientific communications.

¹ Доктор історичних наук, професор кафедри політичної історії, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна, Email: zzi07@ukr.net

Постановка наукової проблеми. Українські наукові товариства, їх створення та діяльність тривалий час є предметом численних наукових дискусій, що стосуються історії формування українського наукового простору на межі XIX – XX ст. Доволі часто формування матриці українського наукового простору описується виключно в парадигмі класичного інституціоналізму, методологічні принципи якого не орієнтують на дослідження контекстів даного процесу, а орієнтують дослідника на «констатацію» або «спростування» фактів. На нашу думку, діяльність українських наукових товариств рубежу XIX – XX ст. не може бути досліджена за системою констатація – спростування., адже цей процес швидше є частиною інтелектуальної історії України. Інтелектуальна історія як структурний напрям історичного пізнання зорієнтована на «розуміння» історичного процесу, а не на його оцінки. Така дослідницька традиція ще недостатньо мірою ствердилася в просторі української історичної науки, тож вивчення місця та ролі українських наукових товариств в інтелектуальному просторі кінця XIX – початку XX ст. є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвитку українознавчих досліджень у «Науковому товаристві ім. Шевченка у Львові» (НТШ) та «Українському науковому товаристві в Києві» (УНТ) присвячена низка публікацій. Разом з тим тема містить недостатньо висвітлені аспекти, що зумовлює історіографічні неточності або упереджені судження. Деякі здобутки розробки даної теми залишаються незначною мірою включеними до сучасної парадигми наукового знання. Приміром, у доповіді, виголошеній 26 листопада 2013 р. на ювілейних Загальних зборах Відділення фізики і астрономії НАН України, присвячених 95 річниці Академії наук, В.М. Локтєв абсолютно невірно подає історію Українського наукового товариства. «Проіснувало УНТ недовго – у 1907 р. було припинено роботу II Державної думи і діяльність Товариства майже зійшла нанівець». А в 1910 р., УНТ, на його думку, «розпалося, багато його членів емігрувало»². Ці два твердження абсолютно не відповідають дійсності. У публікаціях сучасних істориків усе ще зустрічаються інші некоректні висловлювання щодо УНТ і НТШ, трактування їх як політичних проектів або культурно-просвітницьких організацій. Тому **метою** даної статті є з'ясування і окреслення місця й ролі двох національних наукових товариств у світовому академічному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед, зауважимо, що в XIX ст. наука стала майже світоглядним монополістом, який формував не лише природничо-космологічний сегмент світогляду людей, а й таке розуміння дійсності, яке наштовхувало на формування соціально-економічних і політичних стратегій її реформування чи навіть революційного перетворення. Ця установка неабияким чином імпонувала національній інтелігенції народів, позбавлених власної державності. Заснування наукових інституцій й особливо академій наук сприймалося інтелектуалами пригнічених націй як засіб національно-культурного визволення, позиціонування своїх націй у колі цивілізованих народів. Це був час, коли, як зазначалося у вітальному слові від НТШ до Краківської Академії наук і мистецтв з нагоди її ювілею, всі цивілізовані нації «міряють силу свого духу у сфері науки». Численні бездержавні на той час слов'янські народи в наукових інституціях вбачали важіль свого національного відродження і здобуття незалежності. У цьому контексті не зайве нагадати, що Болгарське наукове товариство, створене 1869 р. у румунському місті Браїлові, тобто за дев'ять років до звільнення Болгарії від турецького гніту, у своєму статуті ставило, з-поміж іншого, мету з часом перетворитися на Болгарську академію наук.

До середини 60-х рр. XIX ст. у слов'янському світі була лише одна академія наук – Петербурзька, заснована 1724 р. під опікою держави. Згодом їх чисельність зростає за рахунок створених в Австро-Угорщині. З 1866 р. тут діяла Південнослов'янська академія наук і мистецтв, яка підтримувала дослідників на слов'янському Півдні, включаючи хорватів, сербів і болгар. У 1871 р. поляки домоглися перетворення Краківського наукового товариства у Академію наук і мистецтв. У підавстрійській Празі поряд із Чеським науковим товариством з 1889 р. почала діяти Чеська академія наук. Обидві отримували державні субсидії.

У лібералізованій імперії Габсбургів була наявна правова база для створення національних товариств у різних сферах від економічно-фінансової й політичної до наукової. Австрійські конституційні акти 1860-х рр. проголосили рівноправність усіх народів держави та їх мов. Ві-

² Локтєв В. М. (2013). Неісторичні паралелі. *Вісник НАН України*. № 12. С. 67.

льний доступ до створення різних асоціацій і товариств за посередництва адміністративної процедури відкривав «Закон про товариства» від 1867 р.

У підросійській частині України київські громадівці, насамперед історики В. Антонович, М. Драгоманов, дослідники-аматори О. Кониський, К. Михальчук, Т. Рильський, меценати й культурні діячі М. Лисенко, В. Смиренко, В. Вовк-Карачевський, прагнучи обійти заборонні акти російського уряду стосовно використання української мови у вищих сферах культурної діяльності, обмірковували можливість утворення української академії у Львові. Первісне організаційне втілення ідея української академії отримала у вигляді львівського Товариства ім. Т. Шевченка, створеного 1873 р. переважно коштами земельної аристократії та української буржуазії Наддніпрянщини. Киянам тоді вдалося відстояти присвяту товариства Т. Шевченку на протигагу львів'янам, які пропонували назвати його «Галич». З присвятою поету воно залишилося й після перетворення його у 1892 р. на наукове, хоча пропозиції перейменувати лунали пізніше, зокрема на зборах восени 1896 р. Не випадково історик С. Томашівський, який з середни 1913 р. виконував обов'язки голови НТШ, відкриваючи 10 березня 1914 р. урочисті збори, присвячені ювілею поета, зазначав, що товариство – «інституція, наскрізь академічна, має своїм патроном поета, який не був ученим...». Водночас промовець переконував аудиторію, що іменування товариства не є випадковим чи якимось непорозумінням, воно зумовлено культом Т. Шевченка на українських землях: «Шевченко був і є персоніфікацією відвічних змагань України до політичної й культурної самостійности, творець нації», а його роль рівнозначна ролі поета Данте Аліг'єрі для італійців³.

Впродовж тривалого часу новостворене товариство не мало потенцій для академічної діяльності і по суті було видавничою спілкою. У його діяльності переважали ознаки корпорації закритого типу, членство у якій обумовлювалося національною приналежністю та досить високим вступним внеском. Члени товариства ділилися на три категорії: членів-засновників, дійсних членів, для яких був встановлений високий внесок у 100 гульд. та «вспомогаючих». Хоча вступний внесок претендентами на дійсне членство міг сплачуватися впродовж року частинами, усе ж під силу він був не багатьом. Повний внесок одразу сплатили лише три дійсних члени. Станом на травень 1874 р. сума членських внесків на балансі товариства становила 653 гульд. На час проведення перших зборів крім дев'яти засновників товариство налічувало 24 дійсних члена, з яких 6 зайняті у юридичній та фінансовій сферах, 10 – викладачі гімназій, троє мали церковний сан. З університетської професури крім В. Антоновича до товариства на той час належали професор кафедри історії Австрії Львівського університету І. Шараневич та професор кафедри української мови і літератури того ж університету Ом. Огоновський⁴.

Упродовж двох десятків років з часу створення Товариства ім. Шевченка галицька народо-вська інтелігенція вдовольнялася власною друкарнею, що давало можливість конкурувати з видавничими потужностями москвофільського Ставропігійного інституту, а східноукраїнським українофілам – друкувати літературні твори, матеріально й інтелектуально підтримувати українську періодику в Галичині. Отже у тому вигляді як товариство сформувалося воно не могло стати базою для утворення академії наук, насамперед, тому, що не було науковим за принципами дійсного членства, видавничою практикою і внутрішньою будовою: не мало наукових секцій і комісій, належну кількість наукових кадрів та відповідних публікацій. Фактично Товариство імені Шевченка було акціонерним товариством видавничого спрямування. Його друкарня у якості виробничо-видавничої установи була зареєстрована у торговій палаті Львова і товариство сплачувало податки відповідно до обсягу друкованої продукції, здебільше популярних видань «Просвіти», а з 1885 р. – літературного часопису «Зоря».

З 1892 р. за ініціативою члена товариства О. Барвінського, який до того ж був учасником укладання польсько-українського примирення, відомого як політика «нової ери», почалося перетворення літературно-видавничого товариства на наукову інституцію з метою створення не-вдовзі, за два-три роки, як тоді гадалося, на його базі української академії наук.

Не вдаючись до аналізу процесу реформування товариства, яке супроводжувалося зміною назви і очільників товариства (історики О. Целевич, О. Барвінський, М. Грушевський), його

³ Святочні збори (1914). *Хроніка НТШ*. Львів, ч. 58 – 59. С. 23, 25.

⁴ Справоздане з первих загальних зборів Товариства імені Шевченка (1874). Львів, Тов-во імені Шевченка. С. 8, 9.

статутів, створенням наукових секцій і комісій, впровадженням нового критерію для отримання дійсного членства (наявність наукових публікацій), зауважимо, що головну роль у цих трансформаціях відіграв М. Грушевський. З жовтня 1894 р. він зайняв новостворену кафедру історії Східної Європи у Львівському університеті, з лютого 1897 до осені 1913 р. очолював НТШ. За його наполегливої праці були започатковані спеціалізовані видання трьох секцій, а чільний орган товариства «Записки НТШ» став стабільним періодичним виданням.

З-поміж розмаїття тем, до яких зверталися автори публікацій у «Записках НТШ», варто відзначити творчість і біографію Т. Шевченка. Упорядник кількох томів «Записок НТШ» О. Кониський, невдоволений тодішніми російськомовними публікаціями життєписів Т. Шевченка, почав сам готувати біографічний нарис про поета і опублікував його у I (вийшов 1892 р.), IV, VIII, XI, XIII–XVI томах. Згодом дослідження О. Кониського вийшло двома томами під назвою «Тарас Шевченко-Грушевський, хроніка його життя». Праця мала значний резонанс. Зокрема нею зацікавився одеський історик О. Маркевич, бібліограф М. Комаров та інші. І. Франко, попри критичні зауваги, назвав працю О. Кониського найкращим на той час пам'ятником Т. Шевченкові. О. Кониський ще у 1899 р. заповів НТШ 1000 руб. на премію за найкращу біографію Шевченка, що буде підготовлена до столітніх роковин поета. Однак конкурс не відбувся⁵. Крім того він призначив 5 тис. руб. на стипендії для студентів Львівського університету. У серії «Українсько-руська бібліотека», яка з 1901 р. також виходила під грифом НТШ і мала створити базу для ведення спеціалізованих літературно-критичних досліджень, впродовж 1905–1906 р. вийшли біографія і твори Т. Шевченка. За випуск «Кобзаря» відповідав І. Франко, який з усіх членів НТШ найбільше був ознайомлений з попередніми виданнями творів Т. Шевченка та дослідженнями М. Драгоманова, О. Барвінського, Ф. Вовка, Ом. Огоновського, О. Кониського, присвяченими творчості поета⁶. Підготовка львівського видання Кобзаря відбувалася за сприяння В. Доманицького, який паралельно видавав «Кобзарь» у 1907 р. у Петербурзі⁷. Контакти сприяли високій якості двох видавничих проектів, які символізували спільну працю українських учених.

У 1913 р. товариство готувало окремих том «Записок НТШ» на відзнаку столітнього ювілею Т. Шевченка. Учений секретар НТШ Володимир Гнатюк, на якого були покладені обов'язки відповідального редактора, клопотався про автуру, зокрема просив Ф. Вовка, який працював у Петербурзі, допомогти з автурою статей про Т. Шевченка, особливо цікавився протоколами допиту кирило-мефодіївців, програмними документами братства, які на той час залишалися неопублікованими. Відповідний том «Записок НТШ» вийшов 1917 р. Він містив наукові розвідки І. Франка, І. Стешенка, І. Брика, документи з архіву Санкт-Петербурзької Академії мистецтв, матеріали про взаємини Шевченка з П.І. Шафариком, О. Бодянським, польськими діячами. Також була вміщена стаття С. Чілінгірова «Тарас Шевченко по-болгарськи». Важливо відзначити, що творчість Т. Шевченка була включена до програм викладання української літератури професорами Львівського університету Ом. Огоновським та Чернівецького університету С. Смаль-Стоцьким.

У 1906 р. М. Грушевський очолив створене у Києві «Українське наукове товариство». Застосована ним академічна концепція розбудови УНТ передбачала тісну співпрацю зі львівським товариством, опертя на його видавничу практику, досвід різногалузевих студій та міжнародних контактів у сфері науки. Однак некоректно стверджувати, як це має місце і в сучасних виданнях, що він «переніс НТШ та інші свої установи зі Львова до Києва»⁸. Це твердження є невдалим лексично й фактично, оскільки НТШ продовжувало діяти у Львові й Грушевський до літа

⁵ Панькова С. (2011). Заповіти Олександра Кониського (До 175-річчя від дня народження письменника, педагога, громадського діяча, одного з фундаторів НТШ). *Вісник НТШ*, Львів, ч. 46. С. 28.

⁶ Франко А. (2016). Іван Франко як функціонер, науковий продуцент, рецензент, творчий модератор і натхненник літературознавчого дискурсу на засіданнях Філологічної секції НТШ. *Українське літературознавство*, вип. 80. С. 59 – 91.

⁷ Франко А. (2010). Методологічні аспекти моделі джерелознавчої текстологічно-атрибуційної співпраці редакторів видань Шевченкового «Кобзаря» І. Франка (Львів, 1908) та В. Доманицького (Петербург 1907; 1908). *Вісник Львівського ун-ту. Серія філол.*, вип. 51. С. 37 – 52.

⁸ Гирич І.М. (2016). Грушевський у досягненні ідейно-культурної соборності та подоланні наддніпрянського партикуляризму в 1906 - 1907 рр. (за матеріалами щоденника). *Український історичний журнал*. № 5. С. 101, 103, 136, 138.

1913 р. залишався його головою. Мова йде про застосування Грушевським у Києві концептуальної моделі, апробованої в НТШ. До того ж треба брати до уваги, що штамп про «перенесення» був у лексиці відомих українофобів Стороженка і Щоголева й використовувався як аргумент у звинуваченні Грушевського в сепаратизмі, а в 1930-х рр. він використовувався з метою компрометації Грушевського як «буржуазного націоналіста» і навіть фашиста. Насправді Грушевський переніс до Києва лише редакцію і частково друк Літературно-наукового вісника.

М. Грушевському вдалося, зокрема за підтримки Миколи Лисенка, подолати опір деяких членів УНТ, і започаткувати в російській частині України україномовні видання наукового характеру з гуманітарних та природничих галузей. Представники застарілої ідеології українофільства гуртувалися навколо редакції журналу «Київська Старовина», редактором якої був В. Науменко. Він та історик Іван Лучицький претендували на головування в УНТ. Це були т. зв. *українці російської культури*, які не мали досвіду використання української мови у сфері науки, сумнівалися у можливостях її функціонування в академічній сфері, сподівалися на поступки авторам російськомовних статей, як це мало місце у *Київській старині*. Вони не були готові до діяльності в нових умовах, коли втратили чинність заборонні акти щодо української мови у друці.

Ставши головою товариства, Грушевський суттєво трансформував концепцію його діяльності. Витримавши опір київських (за його виразом – «українофілів», прихильників різних прикровених форм російсько-малоросійських місцевих досліджень», «гоголівців»⁹), він домігся створення у Києві структурно розвинутої у науково-дисциплінарному аспекті наукової асоціації з трьома науковими секціями та кількома комісіями. На противагу поміркованим починанням «гоголівців» (останні названі ним так не лише тому, що мешкали переважно на вулиці В. Гоголя, а й в конотативному аспекті), які орієнтувалися на зразки російської культури, пасували перед труднощами використання української мови в наукових текстах, допускали можливість російсько-малоросійського білінгвізму у виданнях товариства, Грушевський домігся заснування суто україномовних і водночас академічних за змістом і формою видань – «Записок УНТ» (з 1908 р.) і журналу «Україна», перша книга якого вийшла 1913 р.

Наголошення очільником національного наукового руху принципів академічності у діяльності керованих ним товариств зумовлювалося як необхідністю дезавуювати політичних опонентів української ідеї так і розумінням того, що вихід за межі академізму створить ситуацію ризиків для закріплення українських наукових інституцій в науковому співтоваристві.

Переконлива об'єктно-предметна спрямованість наукових видань НТШ та УНТ зумовила їх визнання академічним світом. Імперативне дотримання українськими товариствами академічних параметрів діяльності сформувало їх функціональні еквівалентності з академіями наук, що сприяло інкорпорації цих товариств у світовий науковий простір, налагодженню діалогу з культурою і наукою Європи. У 1913 р. НТШ мало стабільні книгообмінні та іншого організаційно-наукового характеру зв'язки з 26 академіями наук, 236 науковими товариствами, університетами, бібліотеками та редакціями наукових часописів чотирьох частин світу – Європи, Азії, Австралії, Америки. До НТШ надходили праці, друковані 23 мовами з найрізноманітніших галузей знань¹⁰.

Широкі академічні зв'язки, як на його значно менший від НТШ термін діяльності, мало також УНТ. До нього у формі взаємообміну надсилали свої видання 57 наукових установ, зокрема Віденська, Сербська, Румунська, Паризька, Петербурзька, Нью-Йоркська академії наук, низка наукових товариств Відня, Праги, Базеля, Варшави, Вільно та інших міст¹¹. Представництво від УНТ брало участь у нарадах комітету з організації чергового Міжнародного з'їзду істориків, який мав відбутися у 1918 р. у Петербурзі. Слідом за пропозицією російських істориків надати російській мові статус робочої мови з'їзду УНТ виробляло аналогічний проект щодо української мови. Проте через війну з'їзд не відбувся.

⁹ Грушевський М. (2015). Три Академії. В: Грушевський, М. С. *Твори*: у 50 т., Львів, Видавництво «Світ», т.10, кн. 1. С. 400.

¹⁰ Зайцева З.І. (2006). Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія, К., КНЕУ, 2006. С. 352.

¹¹ Огляд діяльності Українського наукового товариства в Києві (2013). К., Др-ня Другої артілі. С. 28.

Наукова репутація українських товариств підтверджується членством у них низки видатних закордонних учених. Членами НТШ були історики, славісти і мовознавці, зокрема, швед, член Нобелівського Інституту Альфред Єнсен, норвежець, академік Норвезької академії наук Олаф Брок, знаменитий французький історик Шарль Сеньобос, австрійці – професори Чернівецького університету історик й етнолог Раймунд Кайндль та філолог Теодор Гартнер, росіяни – професор Київської Духовної академії Микола Петров і академіки Російської академії наук Олексій Шахматов та єврей Володимир Перетц, професор слов'янської філології Лейпцігського університету Матвій Мурко, чех – професор славістики у Празькому університеті Їржі Полівка, серб – президент Сербської академії наук Стоян Новакович, хорват – професор Віденського університету Ватрослав Ягич, поляк, професор кількох російських університетів Ян Бодуен-де-Куртене та ін.

З березня 1914 р. дійсними членами НТШ були паризькі професори-антропологи Рауль Антоні та Луї Манувріс, російський професор медицини Володимир Бехтерев та чеський професор фармакології Карл Ходунський. У 20–30 рр. зріс приплив представників природничих наук і математики. Тоді членами НТШ стали професори математики Гьотінгенського університету Ф. Кляйн та Д. Гільберт, основоположник квантової механіки Макс Планк, автор теорії відносності Альберт Ейнштейн, ряд видатних російських фізиків та математиків, зокрема А. Йоффе, М. Боголюбов та ін. Отже, членами НТШ були видатні вчені не лише національного, а європейського та світового масштабу. Членами Українського наукового товариства станом на 1914 р. були такі видатні представники історичної науки як І.В. Лучицький, О.С. Лаппо-Данилевський, О.Є. Пресняков, академіки Ф.Є. Корш, В.І. Вернадський, О.О. Шахматов, В.М. Перетц, зарубіжні історики, юристи і славісти Шарль Сеньобос (Париж), Альфред Єнсен, Карл Гец (Бонн), Карел Кадлец (Прага) та ін.

Про визнання наукових досягнень фундаторів українського наукового руху свідчить їх членство у різних наукових інституціях. В. Антонович, В. Гнатюк, І. Франко і М. Грушевський – почесними докторами Харківського університету. Грушевський та деякі інші члени НТШ були членами-кореспондентами Краківської академії наук. Праці членів українських наукових товариств не раз відзначалися академічними преміями. На цьому аспекті акцентує увагу історик О. Дмитрієв, підносячи значення Петербурзької Академії та українських територіальних університетів для формування і зростання українського наукового руху¹². Беручи участь у численних міжнародних конгресах істориків, славістів, соціологів, юристів, медиків, природознавців, українські вчені представлялися як члени НТШ, налагоджували контакти з іншими науковими інституціями, публікувалися у різноманітних міжнародних виданнях, працювали в престижних навчальних закладах. Біохімік Іван Горбачевський, 150-річний ювілей якого за рішенням ЮНЕСКО відзначався у 2004 р. на світовому рівні, фізик та електротехнік Іван Пулюй вплинули на розвиток науково потенціалу університетів Праги і Відня. Їхні наукові досягнення мали широке визнання й практичне застосування. Особисті досягнення Пулюя та Франка зіставні з досягненнями діячів, які одержали Нобелівські премії у галузі фізики та літератури.

Про авторитет у науковому світі цілої когорти українських вчених свідчить той факт, що В. Вернадський запропонував М. Грушевському очолити Українську Академію наук (УАН), а серед дев'яти академіків-фундаторів УАН був член НТШ та УНТ професор Чернівецького університету С. Смаль-Стоцький. З дванадцяти перших номінованих академіків Української Академії наук – десять були членами УНТ. Низка членів НТШ та УНТ була обрана академіками ВУАН у 1920-х роках.

Висновки. Заснування наукових інституцій сприймалося інтелектуалами пригнічених націй як засіб національно-культурного визволення, позиціонування своїх націй у колі цивілізованих народів. Переконалива об'єктно-предметна спрямованість наукових видань НТШ та УНТ зумовила їх визнання академічним світом. Імперативне дотримання українськими товариствами академічних параметрів діяльності сформувало їх функціональні еквівалентності з академіями наук, що сприяло інкорпорації цих товариств у світовий науковий простір, налагодженню діалогу з культурою і наукою Європи. Наукова репутація українських товариств підтверджується членством у них низки видатних закордонних учених.

¹² Дмитриев А. (2007) Украинская наука и ее имперские контексты (XIX – начало XX века). *Ab Imperio*. № 4. С. 134, 139.

Список джерел

1. Гирич І.М. (2016). Грушевський у досягненні ідейно-культурної соборності та подоланні наддніпрянського партикуляризму в 1906 - 1907 рр. (за матеріалами щоденника). *Український історичний журнал*. № 5. С. 101–138.
2. Грушевський М. (2015). Три Академії. В: Грушевський М. С. *Твори*: у 50 т. Львів, Видавництво «Світ», т.10, кн. 1. С. 399 – 412.
3. Дмитриев А. (2007) Украинская наука и ее имперские контексты (XIX – начало XX века). *Ab Imperio*, № 4, С. 121–172.
4. Зайцева З.І. (2006). Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія, К., КНЕУ, 2006.
5. Локтев В.М. (2013). Неісторичні паралелі. *Вісник НАН України*, № 12. С. 67.
6. Огляд діяльності Українського наукового товариства в Києві (1913), К., Др-ня Другої артілі.
7. Панькова С. (2011). Заповіти Олександра Кониського (До 175-річчя від дня народження письменника, педагога, громадського діяча, одного з фундаторів НТШ). *Вісник НТШ*, Львів, ч. 46. С. 26 – 30.
8. Святочні збори (1914). *Хроніка НТШ*, Львів, ч. 58–59. С. 23 – 25.
9. Sprawozdane z pierwszych ogólnych zborów Towarzystwa imienia Szewczenka (1874). Львів, Тов-во імені Шевченка.
10. Франко А. (2010). Методологічні аспекти моделі джерелознавчої текстологічно-атрибуційної співпраці редакторів видань Шевченкового «Кобзаря» І. Франка (Львів, 1908) та В. Доманицького (Петербург 1907; 1908). *Вісник Львівського ун-ту. Серія філол.*, вип.51. С. 37 – 52.
11. Франко А. (2016). Іван Франко як функціонер, науковий продуцент, рецензент, творчий модератор і натхненник літературознавчого дискурсу на засіданнях Філологічної секції НТШ. *Українське літературознавство*, вип. 80. С. 59 – 91.

References

1. Hrych I.M. (2016). Hrushevs'kyu u dosyahnenni ideyno-kul'turnoyi sobornosti ta podolanni naddnipyrians'koho partykulyaryzmu v 1906 - 1907 rr. (za materialamy shchodennyka). *Ukrayins'kyu istorychnyy zhurnal*, # 5. P. 101 – 138.
2. Hrushevs'kyu M. (2015). Try Akademiyi. V: Hrushevs'kyu, M. S. *Tvory*: u 50 t., L'viv, Vydavnytstvo «Svit», t.10, kn. 1. P. 399 – 412.
3. Dmytryev A. (2007) Ukraynskaya nauka y ee ymperyskiye konteksty (XIX – nachalo XX veka) . *Ab Imperio*, # 4, s. 121 – 172.
4. Zaytseva Z.I. (2006). Ukrayins'kyu naukovyy rukh: instytutsional'ni aspekty rozvytku (kinets' KhKh – pochatok KhKh st.): Monohrafiya, K., KNEU, 2006.
5. Loktyev V.M. (2013). Neistorychni paraleli. *Visnyk NAN Ukrayiny*, # 12, s. 67.
6. Ohlyad diyal'nosti Ukrayins'koho naukovooho tovarystva v Kyyivi (1913), K., Dr-nya Druhoyi artili.
7. Pan'kova S. (2011). Zapovity Oleksandra Konys'koho (Do 175-richchya vid dnya narodzhennya pys'mennyka, pedahoha, hromads'koho diyacha, odnoho z fundatoriv NTSh). *Visnyk NTSh*, L'viv, ch. 46, ss. 26 – 30.
8. Svyatochni zbory (1914). *Khronika NTSh*, L'viv, ch. 58–59, ss. 23 – 25.
9. Sprawozdanye z pervykh zahal'nykh zboriv Tovarystva ymeny Shevchenka (1874). L'viv, Tov-vo imeny Shevchenka.
10. Franko A. (2010). Metodolohichni aspekty modeli dzhereloznavchoyi tekstolohichno-atrybutsiynoyi spivpratsi redaktoriv vydan' Shevchenkovooho «Kobzarya» I. Franka (L'viv, 1908) ta V. Domanys'koho (Peterburh 1907; 1908). *Visnyk L'vivs'koho un-tu. Seriya filol.*, vyp.51, ss. 37 – 52.
11. Franko A. (2016). Ivan Franko yak funktsioner, naukovyy produtsent, retsenzent, tvorchyiy moderator i natkhennyyk literaturoznachoho dyskursu na zasidanniyakh Filolohichnoyi sektsiyi NTSh. *Ukrayins'ke literaturoznavstvo*, vyp. 80, ss. 59 – 91.